Сборник съдебна практика

ЗАКЛЮЧЕНИЕ НА ГЕНЕРАЛНИЯ АДВОКАТ
M. CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA
представено на 26 март 2020 година[1]

Дело C-80/19

E. E.
в присъствието на:
Kauno miesto 4-ojo notaro biuro notarė Virginija Jarienė,
K.-D. E.

(Преюдициално запитване, отправено от Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Върховен съд, Литва)

„Преюдициално запитване — Съдебно сътрудничество по гражданскоправни въпроси — Регламент (ЕС) № 650/2012 — Приложно поле — Понятие за наследяване с трансгранични последици — Понятие за обичайно местопребиваване — Приложимост спрямо нотариусите на правилата относно международната съдебна компетентност — Понятие за автентичен акт — Избор на право, който е виден от условията на разпореждане с имущество в случай на смърт — Преходни разпоредби — Възлагане на международна съдебна компетентност от заинтересованите страни“

1. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Върховен съд, Литва) поставя няколко преюдициални въпроса относно тълкуването на Регламент (ЕС) № 650/2012[2]. Той ги намира за необходими, за да може да се произнесе по жалба срещу отказа на нотариус от тази държава да уважи искане за образуване на производство във връзка с наследяване и за издаване на национално удостоверение за наследствени права.

2. Спорът възниква във връзка с наследяването на литовска гражданка, пребиваваща в Германия[3], която е изготвила завещание в Литва и чието наследствено имущество се намира в последната държава. Нейният син, също литовски гражданин, иска от нотариус в град Каунас (Литва) да започне производство във връзка с наследяването и да издаде удостоверение за наследствени права, но нотариусът отхвърля тези искания с мотива, че починалата е имала обичайно местопребиваване в Германия.

3. По указание на Съда настоящото заключение ще се ограничи до анализ на четвъртия, петия и шестия преюдициален въпрос. При техния анализ обаче ще трябва да се спра инцидентно и върху съдържанието на някои от останалите въпроси.

1 Език на оригиналния текст: испански.

2 Регламент на Европейския парламент и на Съвета от 4 юли 2012 година относно компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на решения и приемането и изпълнението на автентични актове в областта на наследяването и относно създаването на европейско удостоверение за наследство (ОВ L 201, 2012 г., стр. 107 и поправка в ОВ L 344, 2012 г., стр. 3, наричан по-нататък „Регламентът“).

3 Този фактически въпрос е спорен в производството.

I. Правна уредба

A. Правото на Съюза. Регламент № 650/2012

4. Релевантни са следните съображения:

„(7) Правилното функциониране на вътрешния пазар следва да се улесни с отстраняването на пречките пред свободното движение на хора, които днес са изправени пред трудности при упражняване на правата си в областта на наследяването с трансгранични последици. В европейското пространство на правосъдие гражданите трябва да могат да организират предварително въпросите на своето наследство. По ефикасен начин следва да бъдат гарантирани правата на наследниците и заветниците, на други лица, близки на починалия, както и на кредиторите на наследството.

[…]

(20) Настоящият регламент следва да зачита различните системи за уреждане на въпросите, свързани с наследяването, които се прилагат в държавите членки. За целите на настоящия регламент понятието „съд“ следва да бъде разширено, така че да обхваща не само съдилищата в стриктния смисъл на думата, които упражняват съдебни функции, но и нотариусите или службите по вписване в някои държави членки, които в определени области на наследяването упражняват съдебни функции като съдилища, както и нотариусите и правните специалисти, които в някои държави членки упражняват съдебни функции по дадено наследство чрез делегиране на правомощия от съда. Всички съдилища, определени в настоящия регламент, следва да бъдат обвързани от правилата относно компетентността, изложени в настоящия регламент. От друга страна, понятието „съд“ не следва да обхваща извънсъдебните органи на държавите членки, които по силата на националното право са оправомощени да се занимават с въпросите на наследяването, като например нотариусите в повечето държави членки, когато те, както е обичайният случай, не упражняват съдебни функции.

(21) С настоящия регламент следва да се даде възможност на всички нотариуси, които имат компетентност в областта на наследяването в държавите членки, да упражняват тази компетентност. Дали нотариусите в дадена държава членка са обвързани от правилата относно компетентността, предвидени в настоящия регламент, следва да зависи от това дали те попадат в рамките на определението за „съд“ за целите на настоящия регламент.

[…]

(23) Като се има предвид нарастващата мобилност на гражданите и за да се гарантира правилното правораздаване в Съюза и да се осигури реален критерий на привързване между наследството и държавата членка, в която се упражнява компетентността, настоящият регламент следва да предвиди като общ критерий на привързване за определяне на компетентността и на приложимото право обичайното местопребиваване на починалия към момента на смъртта. За определяне на обичайното местопребиваване органът, занимаващ се с наследяването, следва да направи цялостна оценка на обстоятелствата от живота на починалия в годините преди смъртта му и в момента на смъртта му, като взема предвид всички фактически елементи от значение за случая, по-специално продължителността и редовността на престоя на починалия в съответната държава, както и условията и причините за този престой. Така определеното обичайно местопребиваване би следвало да показва тясна и стабилна връзка със съответната държава от гледна точка на специфичните цели на настоящия регламент.

(24) В определени случаи може да се окаже сложно да се определи мястото на обичайното местопребиваване на починалия. Подобен случай може по-специално да възникне, когато по професионални или икономически причини починалият е отишъл да живее и работи в чужбина, понякога за дълъг период, но е поддържал тясна и стабилна връзка с държавата си по произход. В такъв случай и в зависимост от обстоятелствата може да се смята, че обичайното местопребиваване на починалия продължава да бъде неговата държава по произход, в която са били съсредоточени интересите на неговия семеен и социален живот. Може да възникнат и други сложни случаи, когато починалият е редувал периодите на пребиваване в няколко държави или е пътувал между различни държави, без да се е установил за постоянно в никоя от тях. Ако починалият е гражданин на една от тези държави или по-голямата част от неговите основни активи се намира в една от тези държави, специален критерий при цялостното оценяване на всички фактически обстоятелства може да бъде неговото гражданство или местонахождението на тези активи.

(25) Във връзка с определянето на приложимото към наследяването право, при изключителни обстоятелства — когато например починалият се е преместил в държавата на обичайното си местопребиваване малко преди смъртта си и от всички обстоятелства по случая е видно, че явно е бил по-тясно свързан с друга държава — компетентният орган може да стигне до заключението, че приложимото към наследяването право следва да бъде не правото на държавата на обичайното местопребиваване на починалия, а правото на държавата, с която починалият явно е бил по-тясно свързан. Въпреки това не следва да се прибягва до тази явно най-тясна връзка като допълнителен критерий на привързване, когато определянето на обичайното местопребиваване на починалия към момента на смъртта се окаже сложно.

[…]

(27) Нормите на настоящия регламент са предназначени да гарантират, че компетентния[т] по наследяването орган ще прилага в повечето случаи собственото си право. Ето защо в настоящия регламент се предвиждат поредица от механизми, които да се прилагат, когато починалият е избрал като право, уреждащо наследяването му, правото на държава членка, чийто гражданин е бил той.

(28) Един такъв механизъм следва да бъде да се позволи на заинтересованите страни да сключат споразумение за избор на съд в полза на съдилищата на държавата членка на избраното право. […]

[…]

(37) За да позволи на гражданите да се ползват, при пълна правна сигурност, от преимуществата на вътрешния пазар, настоящият регламент следва да им даде възможност да узнаят предварително кое е правото, приложимо към наследяването в техния случай. Следва да се въведат хармонизирани стълкновителни норми, за да се избегне наличието на противоречащи си резултати. Основната норма следва да осигурява уреждане на наследяването от предвидимо право, с което то да е в тясна връзка. От съображения за правна сигурност и за да се избегне раздробяването на наследството, това право следва да урежда наследяването като цяло, т.е. цялото имущество, което съставлява наследственото имущество, независимо от естеството на активите и независимо дали активите се намират в друга държава членка или в трета държава.

[…]

(39) Изборът на право следва да се прави изрично в изявление под формата на разпореждане с имущество в случай на смърт или да бъде указан в текста на такова разпореждане. Изборът на право би могъл да се счита за направен посредством разпореждане с имущество в случай на смърт, например когато в акта на разпореждане починалият се е позовал на конкретни разпоредби от правото на държавата, чийто гражданин е, или когато по друг начин е посочил това право“.

5. Съгласно член 3, параграф 1:

„ж) „решение“ означава всяко решение в областта на наследяването, постановено от съд на държава членка, независимо от наименованието на решението, включително решение относно определянето на разходите или разноските от служител на съда;

[…]

и) „автентичен акт“ означава документ в областта на наследяването, който е формално съставен или вписан като автентичен акт в държава членка и чиято автентичност:

i) е свързана с подписването и съдържанието на автентичния акт; както и

ii) е установена от публичен орган или всеки друг орган, овластен за това от държавата членка по произход“.

6. Член 3, параграф 2 гласи:

„За целите на настоящия регламент понятието „съд“ означава всеки съдебен орган и всички други органи и правни специалисти, притежаващи компетентност в областта на наследяването, които упражняват съдебни функции или действат чрез делегиране на правомощия от страна на съдебен орган, или действат под контрола на съдебен орган, при условие че тези други органи и правни специалисти предоставят гаранции за своята безпристрастност и за правото на всички страни да бъдат изслушвани и при условие че решенията, които постановяват съгласно правото на държавата членка, в която действат:

а) могат да бъдат обжалвани пред съдебен орган или да бъдат преразглеждани от такъв орган; както и

б) имат подобна сила и действие на тези на решение на съдебен орган по същия въпрос.

[…]“.

7. Съгласно член 4:

„Съдилищата на държавата членка на обичайното местопребиваване на починалия към момента на смъртта му са компетентни да се произнасят по въпроси, свързани с наследяването на имуществото на починалия като цяло“.

8. Член 5 предвижда:

„1. Когато правото, избрано от починалия за приложимо право по отношение на наследството му съгласно член 22, е правото на дадена държава членка, заинтересованите страни могат да се споразумеят, че даден съд или съдилищата на същата държава членка имат изключителна компетентност да се произнасят по отношение на всеки въпрос, свързан с наследството.

2. Такова споразумение за избор на съд се сключва в писмена форма, поставя се означение на датата и се подписва от заинтересованите страни. […]“.

9. Съгласно член 7:

„Съдилищата на държава членка, чието право е било избрано за приложимо от починалия съгласно член 22, са компетентни да се произнасят по отношение на наследяването, ако:

[…]

в) страните в производството изрично са приели компетентността на сезирания съд“.

10. Съгласно член 9, параграф 1:

„Ако в хода на производството пред съд на държава членка, който упражнява компетентност съгласно член 7, стане ясно, че не всички страни в производството са страни по споразумението за избор на компетентен съд, съдът продължава да упражнява компетентност, ако страните в производството, които не са страни по споразумението, се явят пред съда, без да оспорват компетентността му“.

11. Член 22 гласи:

„1. Всяко лице може да избере за приложимо право по въпросите, свързани с наследяването му като цяло, правото на държавата, чийто гражданин е към момента на избора или към момента на смъртта.

[…]

2. Изборът се прави изрично в изявление под формата на разпореждане с имущество в случай на смърт или е виден от условията на такова разпореждане.

[…]“.

12. Член 59, параграф 1 предвижда:

„Автентичните актове, съставени в дадена държава членка, имат същата доказателствена сила в друга държава членка, както в държавата членка по произход, или възможно най-сравнимото действие, при условие че това не противоречи явно на обществения ред (ordre public) в засегнатата държава членка.

[…]“.

13. Съгласно член 83, параграфи 2 и 4:

„2. Ако починалият е избрал приложимото към наследството му право преди 17 август 2015 г., този избор е действителен, ако отговаря на условията, предвидени в глава III, или ако е действителен при прилагане на нормите на международното частно право, действали към момента на избора в държавата на обичайно местопребиваване на починалия или в която и да е от държавите, на които е бил гражданин.

[…]

4. Ако дадено разпореждане с имущество в случай на смърт е било направено преди 17 август 2015 г. в съответствие с право, което починалият би могъл да избере за приложимо в съответствие с настоящия регламент, посоченото право се счита за избрано като приложимо към наследяването право“.

Б. Националното право

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (Граждански кодекс)

14. Член 5.4 предвижда:

„1. За място на откриване на наследството се счита мястото на последното местожителство на наследодателя или завещателя (член 2.12 от този кодекс).

[…]

4. В случай на спор мястото на откриване на наследството може да бъде определено от съда по молба на заинтересованите страни, като се вземат предвид всички релевантни обстоятелства“.

15. Член 5.66 гласи:

„1. Наследниците по закон или по завещание могат да поискат издаването на удостоверение за право на наследяване от нотариус по мястото на откриване на наследството […]“.

2. Lietuvos Respublikos notariato įstatymas (Закон за нотариусите)

16. Член 1 предвижда:

„Нотариатът включва всички нотариуси, които съгласно този закон имат законно право да удостоверяват безспорни субективни права на физически и юридически лица и правни факти, отнасящи се до такива лица, както и да гарантират защитата на правните интереси на тези лица и на държавата“.

17. Съгласно член 26:

„Нотариусите извършват следните нотариални действия:

[…]

(2) издаване на удостоверения за право на наследяване;

[…]

Обстоятелствата, посочени в заверени от нотариус документи, се приемат за установени и не се нуждаят от доказване, доколкото документите (или части от тях) не са били обявени за недействителни в съответствие със законоустановената процедура“.

3. Civilinio proceso kodeksas (Граждански процесуален кодекс)

18. Член 444, параграф 2 гласи:

„Съдът разглежда дела:

[…]

(8) относно приемане на наследството и определянето на действителното място на откриване на наследството“.

19. Съгласно член 511, параграф 1:

„Всяко извършено нотариално действие или отказ да се извърши нотариално действие може да бъде обжалвано съгласно уреденото в настоящата глава производство“.

II. Фактите, спорът в главното производство и преюдициалните въпроси

20. E. E. е литовски гражданин, чиято майка се омъжва за германския гражданин K.-D. E. Майката и синът (от предходен брак) се преместват да живеят в Германия, преди синът да е навършил пълнолетие.

21. На 4 юли 2013 г. майката на E. E. изготвя завещание в кантората на нотариус в град Гарлява (Литва), определяйки своя син като единствен наследник на цялото ѝ наследствено имущество [4].

22. На 17 юли 2017 г. E. E. се обръща към нотариална кантора № 4 на град Каунас (Литва) с искане за образуване на производство във връзка с наследяване и за издаване на удостоверение за наследствени права [5].

23. Нотариусът отхвърля искането на E. E. въз основа на убеждението си, че обичайното местопребиваване на починалата към момента на смъртта по смисъла на Регламента е в Германия.

24. E. E. обжалва отказа на нотариуса пред Kauno apylinkės teismas (Районен съд Каунас, Литва). На 29 януари 2018 г. този съд приема, че макар майката на E. E. да е признала, че се е преместила в Германия, тя не е прекъснала връзките си с Литва. Затова въз основа на принципите на разумност и добросъвестност посоченият съд уважава жалбата, отменя решението на нотариуса и разпорежда на последния да извърши нотариалното действие.

25. Нотариусът обжалва решението на първоинстанционния съд пред Kauno apygardos teismas (Окръжен съд Каунас, Литва), който го отменя с решение от 26 април 2018 г. Въззивният съд приема, че в случаите, когато се спори относно обичайното местопребиваване на починалия, само съд може да установи юридическия факт на обичайното местопребиваване на починалия в държавата на произход и че в настоящия случай няма данни E. E. да е сезирал съд с този въпрос. Въззивният съд постановява още, че като е отменил обжалваното решение на нотариуса, първоинстанционният съд неправилно се е позовал на общи правни принципи.

4 Тя посочва, че му оставя всички свои недвижими имоти, намиращи се в или извън Литва, както и парични средства, вложени в банка в Литва. Освен това тя декларира, че живее в Германия.

5 От информацията в преписката може да се заключи, че лицето е починало след 17 август 2015 г.

26. E. E. подава касационна жалба до Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Върховен съд, Литва), който отправя до Съда следните преюдициални въпроси:

„1) Следва ли положение като това в разглежданото дело — при което литовска гражданка, чието обичайно местопребиваване към деня на смъртта ѝ вероятно е било в друга държава членка, но която при всички положения никога не е прекъсвала връзките с държавата си на произход и която освен това е изготвила преди смъртта си завещание в Литва, с което е оставила цялото си имущество на своя наследник, литовски гражданин, и към момента на откриване на наследството е установено, че цялото наследствено имущество се състои от недвижими имоти, намиращи се единствено в Литва, и преживелият съпруг, гражданин на другата държава членка, е изразил ясно намерението си да се откаже от всякакви претенции към наследственото имущество на починалата, не е участвал в образуваното в Литва съдебно производство и се е съгласил с компетентността на литовските съдилища и приложението на литовското право — да се счита за наследяване с трансгранични последици по смисъла на Регламент № 650/2012, по отношение на което се прилага този регламент?

2) Следва ли литовски нотариус, който започва производство във връзка с наследяване, издава удостоверение за наследствени права и извършва други действия, необходими, за да може наследникът да упражни правата си, да се разглежда като „съд“ по смисъла на член 3, параграф 2 от Регламент № 650/2012, като се има предвид фактът, че при извършване на дейността си нотариусите спазват принципите на безпристрастност и независимост, решенията им са обвързващи за тях или за съдебните органи и техните действия подлежат на съдебен контрол?

3) Ако на втория въпрос се отговори утвърдително, следва ли издаваните от литовски нотариуси удостоверения за наследствени права да се считат за решения по смисъла на член 3, параграф 1, буква ж) от Регламент № 650/2012 и с оглед на това трябва ли да се установи наличието на компетентност за издаването им?

4) При отрицателен отговор на втория въпрос, следва ли разпоредбите на членове 4 и 59 от Регламент № 650/2012 (заедно или поотделно, а и не само на тези членове) да се тълкуват в смисъл, че литовските нотариуси имат право да издават удостоверения за наследствени права, без да следват общите правила относно компетентността, както и че тези удостоверения трябва да се считат за автентични актове, които пораждат правни последици в други държави членки?

5) Трябва ли член 4 от Регламент № 650/2012 (или които и да е други разпоредби от този регламент) да се тълкува в смисъл, че обичайното местопребиваване на починалия може да бъде само в една конкретна държава членка?

6) Следва ли разпоредбите на членове 4, 5, 7 и 22 от Регламент № 650/2012 (заедно или поотделно, а и не само на тези членове) да се тълкуват и прилагат по такъв начин, че в настоящия случай с оглед на обстоятелствата, изложени в първия въпрос, трябва да се заключи, че заинтересованите страни са се съгласили, че съдилищата в Литва са компетентни и се прилага литовското право?“.

III. Производството пред Съда

27. Преюдициалното запитване постъпва в Съда на 4 февруари 2019 г. Писмени становища представят австрийското, унгарското, литовското, испанското и чешкото правителство, както и Комисията.

28. На 16 януари 2020 г. е проведено съдебно заседание, на което се явяват представители на литовското и испанското правителство, както и на Комисията.

IV. Анализ

29. На първо място, ще разгледам (петия) въпрос, отнасящ се до възможността обичайното местопребиваване на починало лице да бъде в повече от една държава членка. За да отговоря на този въпрос, няма как да не засегна въпроса за приложимостта на Регламента спрямо случая.

30. На второ място, ще разгледам (четвъртия) въпрос относно удостоверението за наследствени права, което от своя страна предполага засягане на въпроса за квалификацията на издаващия го нотариус като „съд“.

31. Накрая, ще се спра върху последния (шести) въпрос относно компетентността на литовските съдилища и прилагането на правото на тази държава спрямо разглежданото наследяване.

A. По петия преюдициален въпрос

1. Приложимост на Регламента

a) Наследяване с „трансгранични последици“

32. Регламентът цели „отстраняването на пречките пред свободното движение на хора, които днес са изправени пред трудности при упражняване на правата си в областта на наследяването с трансгранични последици“ [6].

33. В Регламента не се съдържа определение за „наследяване с трансгранични последици“, нито списък на разпръснатите в различни държави елементи, които позволяват с точност да се идентифицират тези последици. Според мен цитираната по-горе цел на Регламента предполага гъвкава оценка на тези елементи, така че да се обхване всяко наследяване, чието организиране (от починалия преди смъртта му) или чието уреждане (след неговата смърт) се сблъсква с пречки поради наличието на връзки с повече от една държава.

34. За целите на глави II и III от Регламента обичайното местопребиваване на починалия към момента на неговата смърт [7] е общият критерий за определяне на международната съдебна компетентност, както и привръзката за целите на стълкновителната норма. Изхождайки от това обстоятелство, следва да се прецени дали с оглед на наличието на *друг* елемент в държава, различна от тази, в която починалият е пребивавал, наследяването е не само с вътрешноправни последици.

6 Съображение 7. Вж. също решение от 21 юни 2018 г., Oberle (C-20/17, EU:C:2018:485, наричано по-нататък „решение Oberle“, т. 32).

7 Когато въпросът за приложимостта на Регламента се поставя с оглед на определянето на приложимото право спрямо бъдещо наследяване, за да се отговори на този въпрос, като общо правило се изхожда от предположението, че настоящото обичайно местопребиваване ще бъде и последното. Не се изисква държавата на пребиваване да бъде членка на Съюза, нито да е обвързана от Регламента: вж. член 10, приложим, ако обичайното местопребиваване на починалия се намира в държава, за която Регламентът не се прилага, но съществуват активи на наследственото имущество в държава, за която той се прилага; или член 20 относно универсалното прилагане на стълкновителните норми на Регламента.

35. Що се отнася до това какъв би могъл да бъде този „друг елемент“, отделни разпоредби от Регламента уреждат хипотези на наследяване с отражение в повече от една държава, като предоставят (неизчерпателни) насоки за определяне на трансграничния характер. Местонахождението на активите на имуществото, наследниците, заветниците или други близки родственици на починалия, както и гражданството на последния са други типични обстоятелства, които могат да се вземат предвид.

б) Задължително прилагане

36. Прилагането на Регламента е задължително, тоест то не зависи от волята на никоя от страните[8]. Съответните органи и правни специалисти са длъжни да го приложат, без да може да се отклонят, когато с оглед на разпоредбите на Регламента се установи, че определен случай на наследяване може да има последици в повече от една държава.

37. За сметка на това Регламентът предоставя на заинтересованите лица начини за смекчаване — в известна степен — на последиците от трансграничния характер на положението.

38. По-специално член 22 от Регламента позволява на починалия да поеме инициативата — докато е още жив — за да смекчи последиците от обичайно местопребиваване в държава, различна от тази, в която са съсредоточени останалите (предвидимо) релевантни за наследяването фактори. Той обаче би могъл да направи това единствено в рамките на Регламента: само ако е гражданин на втората държава. В този случай той би могъл да избере правото на втората държава като приложимо право.

39. Наследяването не губи международния си характер заради този избор; след като той е направен, обаче заинтересованите страни ще имат възможност след смъртта на въпросното лице да възложат международна компетентност на съдилищата на същата държава[9] (член 5 и сл. от Регламента).

2. Относно понятието „обичайно местопребиваване на починалия към момента на смъртта“

40. Запитващата юрисдикция по същество поставя въпроса дали обичайното местопребиваване на починалия по смисъла на Регламента трябва да бъде само едно, или напротив — би могло да се допусне съществуването на няколко обичайни местопребивавания[10].

а) Само едно обичайно местопребиваване

41. Както вече посочих, в системата на Регламента обичайното местопребиваване по принцип е „общ критерий на привързване“ за определяне на международната съдебна компетентност и на приложимото право. Според мен то може да бъде само едно, не може да има няколко обичайни местопребивавания.

8 За сметка на това Регламентът признава известно значение на волята на починалия и на другите заинтересовани страни: вж. точка 92 и сл. по-долу във връзка с шестия въпрос на запитващата юрисдикция.

9 Стига да става въпрос за държава — членка на Съюза, обвързана от Регламента.

10 В точка 63 от акта за преюдициално запитване запитващата юрисдикция признава, че от Регламента сякаш следва, че може да е налице само едно обичайно местопребиваване, но тя допълва, че „макар това [да] не е изрично посочено в текста, в това отношение съществува необходимост от по-голяма яснота и разяснения от страна на Съда“. Всички участници в съдебното заседание считат, че може да има само едно обичайно местопребиваване. Отделен въпрос — при това от съществено значение за произнасянето по делото — е как се определя това обичайно местопребиваване.

42. Посочените в съображение 37 от Регламента доводи за предвидимост, правна сигурност, избягване на противоречащи си резултати или предназначението на приложимото право да урежда наследяването като цяло, за да се избегне раздробяването на наследството, показват, че обичайното местопребиваване трябва да бъде едно. Израз на тази идея е и съображение 27, съгласно което нормите на Регламента са предназначени да гарантират, че компетентният по наследяването орган ще прилага в повечето случаи собственото си право.

43. Вярно е, че Регламентът предвижда възможността „починалият [да] е редувал периодите на пребиваване в няколко държави или [да] е пътувал между различни държави, без да се е установил за постоянно в никоя от тях“ [11]. Въпреки това, що се отнася до тези случаи, които са определени като *сложни*, предложеното в Регламента решение комбинира различни фактори, за да се извърши крайната оценка на всички фактически обстоятелства с цел да се определи кое е било обичайно*то* местопребиваване.

44. Разпоредбите на Регламента биха загубили полезното си действие, ако се допусне, че за да се разрешат проблемите, с които той се опитва да се справи, дадено лице може да има обичайно местопребиваване в различни държави едновременно. Тази възможност би обезсмислила голяма част от разпоредбите на самия законодателен акт, които, повтарям, навсякъде се отнасят до обичайно*то* местопребиваване в единствено, а не в множествено число.

б) Определяне на обичайното местопребиваване

45. В Регламента не се съдържа определение и на понятието „обичайно местопребиваване“ в контекста на наследяването с трансгранични последици; в него само се посочва, че следва да е налице „тясна и стабилна връзка“ с определена държава [12].

46. „Обичайно местопребиваване“ е самостоятелно понятие на правото на Съюза, което не препраща към всяко от понятията, използвани в националните правни системи за обозначаване на същото явление. В противен случай би било застрашено еднаквото прилагане на Регламента, като се отвори възможност за различни виждания на органите, натоварени с неговото прилагане.

47. Макар да не може да се отхвърли възможността да се използва определението за „обичайно местопребиваване“, съдържащо се в други актове от правото на Съюза, това място, което се характеризира с тясна и стабилна връзка с определена държава, трябва да бъде преценявано от гледна точка на *специфичните цели на този регламент* [13], изброени в съображение 7 от него.

48. Ето защо съответният орган или правен специалист трябва да определи последното обичайно местопребиваване на починалия именно от тази гледна точка и следователно с оглед на насоките в самия Регламент, прибягвайки до насоките в други актове само субсидиарно.

49. Въпреки че в Регламента не се дефинира понятието „обичайно местопребиваване“, в съображения 23 и 24 се съдържат полезни насоки за изясняването му. Най-напред се предвижда, че за определяне на обичайното местопребиваване трябва да се направи цялостна оценка на обстоятелствата от живота на починалия в годините преди смъртта му и в момента на смъртта му.

11 Съображение 24.

12 Съображение 23.

13 Съображение 23 in fine. Курсивът е мой.

50. За извършването на тази оценка трябва да бъдат събрани всички относими и допустими доказателства. В този контекст само изявленията на заинтересованите от наследството лица, съгласувани помежду им и направени пред орган, който има компетентност в областта на наследяването, но не упражнява съдебни функции (както ще разясня по-долу), ми се струват недостатъчни, за да определят обичайното местопребиваване на починалия.

51. Съвкупността от фактически обстоятелства от живота на починалия, посочени в съображение 23, позволява да се прецени кое от положенията, предвидени в това и в следващото съображение, съответства на положението на конкретното починало лице.

52. Първото положение е това, при което фактите, по-специално относно продължителността и редовността на престоя на починалия в определена държава (обективни фактори) и относно условията и причините за този престой (субективни фактори), разкриват сами по себе си наличието на „тясна и стабилна връзка“ с посочената държава [14].

53. Действително именно *стабилността* се търси на този първи етап от анализа. Считам обаче, че след като тя бъде потвърдена, не следва заради нея да се правят окончателни изводи за обичайното местопребиваване на починалия. Може да е необходимо освен това да се преценят обстоятелствата, които я обосновават [15], за да се определи обичайното място на управление на неговите интереси.

54. Въпреки че законодателят на Съюза дава предимство на критерия, свързан с обичайното местопребиваване, не може да се отрече нарастващата мобилност на лицата. От това следва, че времето, през което те се намират в дадена държава членка, само по себе си не е решаващ критерий; подходящият подход е да се пристъпи към разглеждане на всеки отделен случай, при което други фактори, отнасящи се до семейните и социалните връзки на лицето или до близостта с въпросното място, да подкрепят резултата, получен с оглед на времевия фактор.

55. Второто положение е описано в съображение 24 от Регламента — когато не е налице редовен и продължителен престой на починалия в определена държава [16]. Оттук следват две хипотези:

– може лицето да е направило професионален избор, който да е довел до преместването му в друга държава, но без да се променя мястото, в което са съсредоточени „интересите на неговия семеен и социален живот“,

– може също така животът на починалия да е бил поделен между няколко държави, без той да е създал стабилна връзка с никоя от тях.

56. В тези хипотези личен (гражданството на починалия) или икономически елемент (местонахождението на основните му активи) би могъл да допринесе конкретно за общата оценка на всички фактически обстоятелства.

14 В този контекст считам, че от мястото, където починалото лице е пребивавало за целите на данъчното облагане или на брака, не може да се направи никакъв непосредствен извод; тези елементи трябва да се преценят заедно с останалите релевантни обстоятелства.

15 По-специално упражняваната от починалия дейност, независимо дали срещу възнаграждение или не, къде е била осъществявана, нейната продължителност (евентуално) естеството на договора, наличието или липсата на постоянно настаняване, социалната и семейната среда, мястото, където получава медицински грижи, коя администрация поема свързаните с това разходи…наред с други фактори.

16 Този втори случай обикновено се илюстрира, като се посочват двойките пенсионери, които имат два центъра на жизнени интереси — един в северната част и един в южната част на Европа. Вж. в този смисъл решение на Cour de cassation (Касационен съд, Франция) от 29 май 2019 г. (Cass. 1re civ., 29 mai 2019, n.° 18-13.383, JurisData n.° 2019-009044).

57. Според мен с оглед на разсъжденията на запитващата юрисдикция Съдът би трябвало да подчертае, че гражданството на починалия или местонахождението на неговото имущество са *субсидиарни* елементи за определяне на обичайното местопребиваване. Казано с други думи, цялостната преценка на фактическите обстоятелства, отнасящи се до стабилността на положението на починалия и до нейната обосновка, има значение за изясняването на въпроса дали неговото положение е „сложно“ съгласно формулировката, използвана в съображение 24.

58. Тази преценка неизбежно предхожда прибягването до гражданството и до местонахождението на основните активи на починалия, което става по изключение в рамките на системата, създадена с Регламента, за да се гарантира правната сигурност [17].

59. Накрая, ще припомня, че що се отнася до определянето на приложимото право, съображение 25 in fine от Регламента забранява като допълнителен критерий за привързване да се използва критерият за „явно най-тясна връзка“ на починалия с правен ред, различен от този на държавата на последното му обичайно местопребиваване, дори когато определянето на същото се оказва сложно [18]. Затова според мен е ясно, че не е възможно да се избегне определянето *само на едно* обичайно местопребиваване, колкото и трудно да е това.

3. В разглеждания понастоящем случай

а) Относно последното обичайно местопребиваване на починалия: в Германия или в Литва?

60. Запитващата юрисдикция твърди, че данните относно обичайното местопребиваване на починалата „са посочени по неясен начин в преписката и по тях няма съгласие“ [19]. Следователно тя, изглежда, не смята, че първоинстанционният или въззивният съд е разрешил този въпрос.

61. Ако това е така, очерталото се положение се характеризира по-скоро с липса на информация, отколкото със съмнения, произтичащи от едновременното наличие на противоречащи си данни, които да пречат на съставянето на мнение относно мястото на последното обичайно местопребиваване.

62. Ако в касационното производство не е възможно да се получат повече елементи за преценка, спорът ще трябва да се разреши с наличните, тъй като не може да се анализира наследяването, оставяйки този въпрос отворен. В крайна сметка, ако съмненията относно този факт не могат да бъдат превъзмогнати, може да се прибегне до втората от хипотезите, описани в съображение 24 от Регламента. Тогава гражданството на починалия и местонахождението на основните активи на наследството ще преминат на преден план при цялостната преценка на всички фактически обстоятелства.

17 Обичайното местопребиваване на починалия е критерият за наличие на компетентност и за определяне на приложимото право съгласно членове 4 и 21 от Регламента съответно. Що се отнася до международната съдебна компетентност, местонахождението на активите има само субсидиарно значение (вж. член 10 от Регламента); то е релевантно по изключение, що се отнася до приложимото право (член 30 и евентуално член 34). Гражданството е ирелевантно, освен при избор на право от страна на починалия (членове 5 и 22 от Регламента).

18 Що се отнася до приложимото право, тази връзка служи за коригиране на резултата от използването на обичайното местопребиваване като привръзка. Вж. член 21, параграф 2 от Регламента.

19 Точка 41 от акта за преюдициално запитване.

б) Относно трансграничните последици на наследяването

63. Запитващата юрисдикция иска да се установи дали когато няма яснота относно последното обичайно местопребиваване на починалия, съсредоточаването на останалите известни елементи (от значение при наследяването) в една-единствена държава (Литва) позволява да се приеме, че наследяването има само вътрешноправни последици. В този случай Регламентът не би се прилагал.

64. Както вече посочих, прилагането на Регламента не зависи от волята на страните. От тази предпоставка следва, че правното значение на определени изявления или на поведение като това на преживелия съпруг на починалата (изтъкнал липсата си на интерес към наследството и изразил съгласието си с компетентността на литовските органи) се определя от Регламента, ако той е приложим, и от друга правна уредба, ако не е.

65. Въпреки че запитващата юрисдикция трябва да се произнесе по този въпрос, трансграничните последици на разглежданото понастоящем наследяване трудно могат да бъдат избегнати, при положение че единият от потенциалните наследници се намира в Германия, другият и наследственото имущество — в Литва, а починалата е имала последно обичайно местопребиваване в една от тези държави (вероятно в Германия, където е потвърдила, че живее, при изготвянето на завещанието). Ето защо Регламентът би трябвало да урежда този случай на наследяване.

66. Отговор, който поставя приложимостта на Регламента в зависимост от решенията на всяка страна относно засягащите я аспекти на наследството, би създал много несигурно положение. Различно е положението, когато, щом се възприеме прилагането на Регламента, посочените решения се преценяват съобразно неговите разпоредби.

Б. По четвъртия преюдициален въпрос

67. Четвъртият преюдициален въпрос се поставя, в случай че литовският нотариус не се разглежда като „съд“ по смисъла на Регламента. Въз основа на тази предпоставка запитващата юрисдикция иска да установи дали литовските нотариуси имат право да издават удостоверения за наследствени права, „без да следват общите правила относно компетентността“.

68. Втората част от същия въпрос се отнася до квалификацията като „автентични актове“ по смисъла на Регламента на удостоверенията за наследствени права.

1. Приложимост спрямо литовския нотариус на правилата относно компетентността, съдържащи се в Регламента

а) Предварителна бележка: нотариусът с оглед на член 3, параграф 2 от Регламента

69. Понятието „съд“ е дефинирано в член 3, параграф 2 от Регламента. То обхваща съдебните органи и други органи и правни специалисти, притежаващи компетентност в областта на наследяването.

70. Тъй като съзнава, че в държавите членки съществуват различни модели за разпределяне на правомощията в областта на наследяването, европейският законодател отчита това обстоятелство в Регламента [20]. По този начин проличава целта за неутралност на системата по подобие на други предходни актове, в които пряко или посредством тълкуване се възприема понятие за „съд“, като се съчетават институционален (или от гледна точка на структурата) и функционален подход.

71. В сходен на настоящия контекст Съдът е имал възможността да посочи, че „упражняването на съдебни функции предполага възможност за произнасяне, по силата на собствени правомощия, по евентуални спорни между страните въпроси“ [21].

72. В решение WB Съдът се опира, на първо място, на тълкуването на понятието „решение“, дадено от него с оглед на Брюкселската конвенция от 1968 г. във връзка със съдебна спогодба и с квалификацията ѝ за целите на главата от тази конвенция относно признаването и изпълнението на решения. На второ място, той изтъква предходната си практика относно член 267 ДФЕС.

73. С оглед на тези обстоятелства в решение WB Съдът приема, че нотариусът не може да се разглежда като „съд“, тъй като може да извършва само дейности, свързани с издаването на удостоверение за наследствени права при общо искане на заинтересованите страни, като при това изобщо не се засягат правомощията на съда при спор между страните [22].

б) Приложимост на правилата за съдебна компетентност, съдържащи се в Регламента?

74. Квалификацията на несъдебен орган (или на правен специалист) като „съд“ по смисъла на Регламента има две последици: едната е в контекста на международната съдебна компетентност, а другата се отнася до режима на разпространение на резултата от дейността му.

75. Когато несъдебният орган (или правният специалист) действа като „съд“, тогава и само тогава спрямо него се прилагат правилата на Регламента относно международната съдебна компетентност [23]. По този начин се гарантира, че действията му ще са в изпълнение на целта за близост между органа и наследството, необходима за доброто правораздаване, както и на целта да се избегне раздробяване на наследството, що се отнася до резултата по същество [24].

76. Извън тази хипотеза спрямо нотариуса не се прилагат правилата на Регламента относно международната съдебна компетентност. Оттам той не може да определя и дали съдилищата на държавата, в която действа, имат обща компетентност, за да може, на следващо място, да преценят собствената му компетентност като нотариус в съответствие с териториалното разпределение съгласно lex fori.

20 Въпреки че в съображение 20 от Регламента се изразява такава воля, със сигурност от съдържанието му следва, че функционалното приравняване на нотариусите (и други правни специалисти) със съдиите е остатъчно.

21 Решение от 23 май 2019 г., WB (C-658/17, EU:C:2019:444, наричано по-нататък „решение WB“, т. 55).

22 Решение WB, точка 59 и точка 1 от диспозитива.

23 Съображение 22 от Регламента. За сметка на това съгласно решение Oberle спрямо съдебен орган в тесен смисъл (тоест с оглед на институционалния, а не на функционалния критерий) се прилагат правилата за съдебната компетентност във връзка с всяко производство в областта на наследяването, което се развива пред него, дори когато намесата му не включва решение, с което се разрешава спор: например когато издава национално удостоверение за наследствени права.

24 Доводът за единство на производството (в широк смисъл, включително приемането и формализирането на волеизявления, както и издаването на удостоверения) при уреждането на трансграничното наследяване не е абсолютен. При придържане само към него всяка дейност, свързана с обхванато от Регламента наследяване, би трябвало да се осъществява в една-единствена държава членка; по-конкретно в тази, чиито съдебни органи са компетентни съгласно Регламента, ако пред тях бъде образувано производство. Това обаче не е вариантът, възприет от европейския законодател.

77. Запитващата юрисдикция [25] сякаш разбира Регламента в смисъл, че нотариусът не трябва да издава национално удостоверение за наследствени права, ако съдебните органи в правната система, в която той действа, нямат международна компетентност по силата на Регламента. Това становище се споделя от австрийското и унгарското правителство, като е коментирано и в съдебното заседание.

78. Действително това тълкуване гарантира единство при уреждането на наследяване, което е свързано с няколко правни системи. Освен това съгласно член 64 от Регламента това е релевантното правило, когато се иска издаването на *европейско* удостоверение за наследство. Регламентът обаче не го налага, когато искането е за *национално* удостоверение.

79. В съображение 32 от Регламента се обяснява, че целта за единство се съчетава с тази за улесняване на наследниците; това проличава от разпоредби като член 13. Издаването на документи относно качеството на наследник или относно неговите права от страна на несъдебни органи (например нотариуси, които не упражняват съдебни функции) в различните държави членки не би трябвало да доведе до раздробяване на наследството, що се отнася до резултата по същество, при положение че всички прилагат един и същ закон.

80. Действително множеството удостоверения може да доведат до раздробяване от гледна точка на управлението на наследяването, но тази (неизбежна) възможност се допуска в Регламента, и по-специално в съображение 36 от него, и като разрешение е посочено постигането на доброволно споразумение между страните за това как да действат. При липса на такова споразумение — и следователно при наличието на спор — се изисква намесата на съдебен орган; последна дума има компетентният съд съгласно Регламента.

в) В разглеждания понастоящем случай

81. Видно от информацията, предоставена от запитващата юрисдикция и потвърдена в съдебното заседание, литовски нотариус не е компетентен да се произнася по спорни между страните въпроси. Той не разполага с правомощието да установява фактически обстоятелства, които не са ясни и очевидни, нито да се произнася по спорни факти; когато има съмнения относно съдържанието на завещанието, той не може да го тълкува, нито да следва тълкуването на някой от наследниците, нито — при липса на съгласие между последните — да определя кое тълкуване на текста отразява действителната воля на починалия.

82. При всеки спор или съмнение литовският нотариус трябва да се въздържа от произнасяне, като въпросът трябва да бъде разрешен от съд. При всички положения именно съдебните органи разрешават споровете относно мястото на откриване на наследството, действителността на завещанието, неговото изпълнение или управлението на наследственото имущество, наред с други [26].

83. От тази информация (която запитващата юрисдикция ще трябва да потвърди) следва, че издаването на национално удостоверение за наследствени права от литовските нотариуси не е свързано с упражняването на съдебни функции. Затова такъв нотариус не е „съд“ по смисъла на член 3, параграф 2 от Регламент № 650/2012.

25 Точка 54 от акта за преюдициално запитване.

26 В съдебното заседание са дадени разяснения относно определянето на компетентността на нотариуса като „изключителна“; изключителността се ограничава до изискването наследниците да поискат именно от нотариус да започне производството във връзка с наследяването.

84. От горното следва, че спрямо литовския нотариус не се прилагат правилата на Регламента относно международната съдебна компетентност и за него няма значение дали тези правила предвиждат (или не) съдебна компетентност за литовските съдебни органи във връзка с разрешаването на спорове относно наследяването.

2. По четвъртия преюдициален въпрос, втора част. Автентичният акт

85. Запитващата юрисдикция иска да се установи дали издаваното от литовския нотариус удостоверение е „автентичен акт“ по смисъла на Регламента, който поражда правни последици в други държави членки [27].

86. Относно понятието „автентичен акт“, дефинирано в член 3, параграф 1, буква и) от Регламента, Съдът се е произнесъл по редица поводи; неотдавна и в решение WB [28]. Освен това характерът и обхватът на „автентичността“, съществен елемент от автентичния акт, са описани в Регламента и са обсъдени от Съда в същото решение [29].

87. Съгласно тази съдебна практика и наличната информация [30] удостоверението на литовския нотариус, изглежда, притежава необходимите характеристики, за да се квалифицира като „автентичен акт“ по смисъла на Регламента, тъй като:

– съгласно член 26 от Закона за нотариусите нотариусът е оправомощен да издава удостоверения във връзка с определено наследство,

– съгласно същия член от Закона за нотариусите обстоятелствата, посочени в заверени от нотариус документи, се приемат за установени и не се нуждаят от доказване, доколкото документите не са били обявени за недействителни,

– съгласно член 40 от Закона за нотариусите нотариусът трябва да откаже да извърши нотариално действие, което противоречи на закона,

– удостоверението за наследствени права е официален документ по образец, изготвен от Министерство на правосъдието, като този документ удостоверява приемането на наследството и правата на наследниците върху наследственото имущество, и

– преди да го издаде, нотариусът трябва да извърши поредица от действия, сред които: проверка за наличие или липса на завещание; ако такова съществува — проверка на съдържанието му и относно действителността; определяне на наследственото имущество; определяне на наследниците след анализ на изявленията за приемане на наследството или за отказ от него; преценка на родствените и брачните връзки и на документите за собственост.

27 В съображение 22 е предвиден двоен режим относно актовете, издавани от нотариуси: те са или „решения“, или „автентични актове“. Сигурно е обаче, че е възможно те да не бъдат нито едното, нито другото.

28 Решение WB, т. 67.

29 Съображение 62 от Регламента и точка 68 от решение WB: „Освен това от съображение 62 от този регламент следва, че е нужно самостоятелно тълкуване на понятието „автентичност“, при което да се вземат предвид редица фактори, и в частност истинността на акта, формалните предпоставки за него, правомощията на органа, изготвил акта, и реда за изготвянето му. Автентичността следва да обхваща и фактическите обстоятелства, описани в автентичния акт от съответния орган, като това, че посочените страни са се явили пред този орган на указаната дата и че са направили посочените изявления“.

30 Освен информацията, предоставена от запитващата юрисдикция, и тази, съдържаща се в писменото становище на литовското правителство и в изявленията му в съдебното заседание, вж. изследването на *Beaumont*, P., *Fitchen*, J. et *Holliday*, J. The evidentiary effects of authentic acts in the Member States of the European Union, in the context of successions. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556935/IPOL_STU(2016)556935_EN.pdf, p. 152 sq.

88. И в това отношение окончателно следва да се произнесе запитващата юрисдикция, която познава вътрешното си право и поради това може по-добре да изясни този въпрос. Ако тя се произнесе в смисъл, че удостоверението има характер на автентичен акт, доказателствената му сила ще трябва да се приеме в другите държави членки в съответствие с член 59, параграф 1 от Регламента.

B. По шестия преюдициален въпрос

89. Всъщност запитващата юрисдикция формулира два свързани помежду си въпроса, използвайки като отправна точка фактите, описани в акта за преюдициално запитване. Тя иска да се установи дали с оглед на тези факти „страни[те] са се съгласили, че съдилищата в Литва са компетентни и се прилага литовското право“.

90. Ето защо отговорът налага тълкуване на член 22, параграф 2 от Регламента. Тъй като датата на завещанието е отпреди 17 август 2015 г., ще анализирам и преходните му разпоредби.

91. Съгласно член 5, параграф 1 от Регламента изборът от починалия на правото на дадена държава членка предоставя възможност на заинтересованите от наследството страни да се споразумеят, че съдилищата на същата държава членка ще имат изключителна компетентност, при определени условия. Член 7, буква в) разширява възможността за избор, като позволява той да се направи изрично пред вече сезирания съд. В акта за преюдициално запитване се иска тълкуване и на тези разпоредби.

1. Избор на право, който не е посочен изрично в завещанието

а) Завещателни разпореждания, направени, считано от 17 август 2015 г.[31]

92. Закрепването на принципа на автономия на волята в случаи, в които има стълкновение на норми във връзка с наследяване, е един от най-съществените аспекти на Регламента. Действителността на избора обаче зависи от субективни, обективни и формални изисквания.

93. По очевидни причини възможността за избор се признава само на наследодателя. В съответствие с член 22, параграф 1 от Регламента последният може да посочи единствено правото на държавата, чийто гражданин е[32].

94. С цел да се гарантира, че е имало воля за избор и яснота относно предмета на избора, член 22, параграф 2 от Регламента налага формални изисквания: изборът трябва да се направи изрично в изявление под формата на разпореждане с имущество в случай на смърт или да е виден от условията на такова разпореждане. Именно втората възможност създава повече трудности в практиката.

95. Изясняването на въпроса дали е имало избор на право в областта на наследяването, изисква специално внимание, за да се гарантира зачитането на волята на определено лице (починалия), което по дефиниция няма да може да я потвърди, нито да я оспори, когато бъде открито наследството.

31 В член 84 се посочва, че Регламентът „се прилага от 17 август 2015 г.“. Съгласно член 83, параграф 1 разпоредбите му се прилагат по отношение на наследяването на лица, починали на 17 август 2015 г. или след тази дата. Следователно завещателните разпореждания, направени на самия 17 август 2015 г., попадат в приложното поле на европейския акт.

32 Възможността за избор би могла да бъде по-широка в случаите, предвидени в член 83, параграф 2, предвид препращането към нормите на международното частно право, действали към момента на избора в държавата на обичайно местопребиваване на починалия или в която и да е от държавите, на които е бил гражданин.

96. Затова и предвид посочените по-горе формални изисквания считам, че не може изборът на приложимо право да се извежда от данни извън самото завещателно разпореждане. На още по-силно основание това трябва да важи, когато завещанието е изготвено пред нотариус и следователно са били дадени (или може да се предполага, че са били дадени) съвети относно приложимото към наследяването право.

97. Така фактори извън завещателното разпореждане (като например пътуването на наследодателя до определена държава, за да изготви завещание, орган на коя държава действа или кой е правният ред, който му възлага компетентност) не са решаващи. Евентуално те могат да имат значение като доводи ad abundantiam, тоест като доводи в подкрепа на извода относно това дали е имало избор на право, следващ от самото завещателно разпореждане.

98. Що се отнася до последното, съгласно съображение 39 от Регламента „[и]зборът на право би могъл да се счита за направен посредством разпореждане с имущество в случай на смърт, [в което] починалият се е позовал на конкретни разпоредби от правото на държавата, чийто гражданин е, или когато по друг начин е посочил това право“.

99. Тази последица ще зависи в голяма степен от това кои са посочените *конкретни разпоредби*. Необходимо е сравнение с правото на държавата на обичайно местопребиваване — приложимо по подразбиране — за да се установи до каква степен тези посочени разпоредби са типични само за правния ред, чийто избор се анализира.

б) Завещания отпреди 17 август 2015 г.

100. Посоченото по-горе би могло обаче да не важи в случаи на завещания, изготвени преди датата, от която се прилага Регламентът.

101. Член 83 от Регламента предвижда преходен режим за завещателните разпореждания отпреди 17 август 2015 г. Целта му е да ги предпази от последващи законодателни изменения спрямо момента, когато починалият се е разпоредил със своето имущество за след смъртта си.

102. Вдъхновен от целта да се зачете волята на завещателя, член 83, параграф 2 урежда действителността на избора на право — това на държавата, чийто гражданин е лицето, или друго право — извършен преди 17 август 2015 г. (ако лицето е починало на този ден или по-късно). Този избор ще е действителен, ако отговаря на условията, предвидени в глава III от Регламента, или на тези, които са действали към момента на избора в държавата на обичайно местопребиваване на наследодателя или в която и да е от държавите, на които е бил гражданин.

103. Съгласно член 83, параграф 4 от Регламента, ако дадено разпореждане с имущество в случай на смърт отпреди 17 август 2015 г. е действително „в съответствие с право, което починалият би могъл да избере за приложимо в съответствие с настоящия регламент, посоченото право се счита за избрано като приложимо към наследяването право“.

104. Съдържащата се в тази разпоредба фикция премахва необходимостта да се анализира дали в завещание отпреди 17 август 2015 г. е имало избор на право, когато същият не следва очевидно от текста (в последния случай следва да се приложи член 83, параграф 2); стига, разбира се, да е изпълнено условието, предвидено в самата разпоредба.

в) В разглеждания понастоящем случай

105. Безспорно е, че завещанието е изготвено пред нотариус в Литва на 4 юли 2013 г. Към онзи момент наследяването вече има международни елементи, които са известни на наследодателката: литовското ѝ гражданство, продължителния ѝ престой в Германия, местонахождението на активите на имуществото ѝ в Литва и различното гражданство на съпруга и на сина ѝ.

106. Освен това към тази дата Регламентът вече е влязъл в сила. Изрично направен избор на право или избор, който е виден от условията на завещателното разпореждане, е бил възможен по силата на член 83, параграф 2.

107. При всички положения, ако завещанието е действително съгласно правото на държавата, чийто гражданин е била починалата към момента на изготвянето му или към момента на смъртта, член 83, параграф 4 от Регламента позволява автоматично да се приложи фикцията, че въпросното право действително е било избрано.

2. Избор на съд, който следва избора на право

а) Обосновка и условия

108. Съгласно член 4 от Регламента международната съдебна компетентност за произнасяне по всеки аспект на дадено наследяване с трансгранични последици имат само съдилищата на държавата членка на обичайното местопребиваване на починалия към момента на смъртта му.

109. Предполага се, че съществува тясна връзка на така посочените съдилища с активите на наследството, както и със заинтересованите от него лица. Тъй като приложимото право по подразбиране е това на държавата на последното обичайно местопребиваване на починалия, автоматично възниква и връзка forum/ius. И двете връзки са централни цели на Регламента, както личи от съображения 23 и 27.

110. Нарастващата мобилност на хората, съчетана с възможността за избор на правото на държавата, чийто гражданин е съответното лице, като приложимо към бъдещото наследяване право, поставят в опасност или пряко възпрепятстват постигането на посочените по-горе цели. Съзнавайки това, европейският законодател е приел правила относно международната съдебна компетентност, които при определени условия се отклоняват от предвиденото в член 4 от Регламента.

111. Едно от тези правила предоставя на заинтересованите от наследството лица възможността да възложат компетентност на съдилищата на държавата, чийто гражданин е бил починалият, когато последният е избрал правото на тази държава за приложимо право.

112. Може да се постави въпросът дали изборът, който се предоставя на заинтересованите страни и който, повтарям, зависи от предходен избор на право от страна на починалия, съществува и когато не е сигурно дали е имало изричен избор на право, но правото на държавата, чийто гражданин е бил починалият, се налага вследствие на фикцията, предвидена в член 83, параграф 4 от Регламента (за завещания отпреди 17 август 2015 г.).

113. Според мен отговорът трябва да бъде утвърдителен. Трябва да се отхвърли формалистичното тълкуване на Регламента (въпреки постоянното споменаване на правото, „избрано“ от починалия) и да се насърчи възлагането на съдебна компетентност на органа, който най-добре познава приложимата материалноправна уредба. Смятам, че това е разрешението, което в най-голяма степен съответства на целта, посочена в съображение 27 от Регламента.

114. Когато правото, избрано от починалия за уреждане на наследяването, е правото на държава членка, член 5 от Регламента предвижда, че заинтересованите страни могат да възложат на съд от посочената държава изключителна компетентност да се произнася по отношение на всеки въпрос, свързан с наследството.

115. Тази изрична пророгация на компетентност обаче зависи от изпълнението на строгите изисквания за форма по член 5, параграф 2. Така се цели да се гарантира, че всеки, който сключи споразумение, възлагащо изключителна компетентност, познава неговото съдържание, дава съгласието си с него и е наясно с неговите последици: учредяване на компетентност на избраните съдилища и изключване на компетентността на съдилищата на държавата на последното обичайно местопребиваване на починалия.

116. Освен това член 7, буква в) от Регламента предвижда възможността страните в производството (трябва да се разбира като „страните във вече образувано производство“) изрично да са приели компетентността на сезирания съд. Член 9 разширява компетентността на избрания чрез споразумение съд, който вече разглежда делото, и спрямо страни в производството, които не са страни по споразумението, ако те се явят пред този съд, без да оспорват компетентността му.

117. В Регламента не са предвидени други възможности за възлагане на компетентност. Неявяването на заинтересована страна, която е уведомена за образуването на производството по наследяване, не е равностойно на мълчаливо приемане на компетентността на съответния съд. Изявление на заинтересована страна, направено извън всякакво производство относно правата и задълженията ѝ във връзка с наследството, също няма такова действие.

118. В член 7 европейският законодател не е предвидил същите строги изисквания за форма като тези в член 5. В хипотезата по член 7 производството е висящо: заинтересованите лица, които са призовани да участват в него и които в този момент приемат компетентността на сезирания съд, са разполагали с всички релевантни данни, за да се смята, че съгласието им е информирано.

119. Все пак приемането на компетентността трябва да бъде изрично с цел да се избегне всяко съмнение относно неговото наличие. Националният законодател следва да предвиди други изисквания за форма и срок във връзка с приемането на компетентността във висящо производство, при спазване на принципите на ефективност и равностойност.

б) В разглеждания понастоящем случай

120. От данните в акта за преюдициално запитване не личи да е имало споразумение между страните за възлагане на компетентност на съдилищата в Литва. За сметка на това са налице направени в Германия едностранни изявления на съпруга на починалата, с които той се отказва от всякакви претенции към наследственото имущество, съгласява се с компетентността на литовските съдилища и отказва да се яви пред съответния литовски съд във връзка с висящите производства в тази държава.

121. Само второто от тези изявления е релевантно, доколкото би могло да съответства на положението, описано в член 7, буква в) от Регламента. Запитващата юрисдикция ще трябва да изясни дали това е така с оглед на съдържанието на това изявление, и по-специално на обхвата на изразеното в него съгласие. Тя ще трябва също така да провери и останалите изисквания за форма и срок, предвидени в нейното право, за да може изявление от този вид да породи действие, изразяващо се в приемане на компетентността на съда във връзка с висящи производства.

122. Що се отнася до съдебната компетентност, уговорена със споразумение между страните, намирам за уместно да припомня, че Регламентът не трябва да се тълкува по начин, който възпрепятства страните да уредят наследяването без всякакъв спор, в държава членка, която са избрали, ако това е възможно съгласно правото на тази държава членка. Такава възможност следва да съществува дори ако приложимото към наследяването право не е правото на тази държава членка. Този критерий, който е ясно посочен в съображение 29 от Регламента, може да бъде от полза за запитващата юрисдикция.

V. Заключение

123. С оглед на изложените съображения предлагам на Съда да отговори на Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (Върховен съд, Литва) по следния начин:

„1) Член 4 от Регламент (ЕС) № 650/2012 на Европейския парламент и на Съвета от 4 юли 2012 година относно компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на решения и приемането и изпълнението на автентични актове в областта на наследяването и относно създаването на европейско удостоверение за наследство, както и останалите разпоредби относно обичайното местопребиваване на починалия, трябва да се тълкуват в смисъл, че може да има само едно обичайно местопребиваване.

2) Когато обичайното местопребиваване на починалия е било в определена държава, а други релевантни за наследяването елементи се намират в друга държава или в други държави, наследяването има трансграничен характер и следователно Регламент № 650/2012 е приложим.

3) Член 3, параграф 2 и член 4 от Регламент № 650/2012 трябва да се тълкуват в смисъл, че спрямо нотариус, който не може да се разглежда като „съд“ по смисъла на тези разпоредби, не се прилагат правилата относно компетентността, предвидени в посочения регламент.

4) Член 3, параграф 1, буква и) от Регламент № 650/2012 трябва да се тълкува в смисъл, че национално удостоверение за наследствени права като разглежданото в главното производство, което е издадено от нотариус по искане на страна съгласно официален образец и след проверка относно съществуването на фактите и верността на изявленията, съдържащи се в него, представлява „автентичен акт“ и има съответната доказателствена сила в другите държави членки.

5) Член 22, параграф 2 от Регламент № 650/2012 трябва да се тълкува в смисъл, че изборът на право от починалия, който не е направен изрично в изявление под формата на разпореждане с имущество в случай на смърт, трябва да е виден единствено от условията на такова разпореждане.

6) Член 83, параграф 4 от Регламент № 650/2012 трябва да се тълкува в смисъл, че когато в завещателно разпореждане отпреди 17 август 2015 г. не е направен избор на право или такъв избор не следва от условията на това разпореждане, правото на държавата, чийто гражданин е починалият, съгласно което посоченото завещателно разпореждане е действително, се прилага спрямо наследяването, без да е необходимо да се анализира дали това право действително е било избрано.

7) Член 7, буква в) и член 9, параграф 1 от Регламент № 650/2012 трябва да се тълкуват в смисъл, че изявление, което е направено от заинтересована страна извън производството и съгласно което страната приема компетентността на съдилищата за целите на висящо

производство, образувано по инициатива на други страни, е равностойно на изрично приемане на компетентността на посочените съдилища, ако отговаря на изискванията за форма и срок съгласно процесуалните разпоредби от правото на сезирания съд“.